

УДК 911.3:338.48(477.61)

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2019-11-7>

Любіцева О.О.,
доктор географічних наук,
завідувач кафедри країнознавства і туризму
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
loa13@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8508-9395

Заваріка Г.М.,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки та туризму
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
dgalina_10@ukr.net
ORCID: 0000-0001-5601-9331

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ПОСТКОНФЛІКТНИЙ ПЕРІОД

Визначено актуальну потребу у суспільно-географічних дослідженнях регіону, в тому числі і туризму. Саме туризму належить важлива суспільно-географічна функція відновлення мирного життя в регіоні, побудови соціально відповідального суспільства. Туризм повинен стати своєрідним ментором соціальних трансформацій, адже, спілкуючись між собою, люди ніколи не повірять у неправду, яка використовується під час інформаційних війн. Представлено авторську карту туристичних ресурсів Луганської області станом на 2019 рік, що сприятиме вирішенню гострої проблеми нестачі оновленої географічної та картографічної інформації. Наголошено на важливості та практичній значимості розроблення стратегічних напрямків розвитку туризму в регіоні. Це пов'язано із трансформаційними змінами, які відбулися в області останнім часом, зокрема конфліктом та перебудовою спеціалізації. Запропоновано авторське бачення пріоритетних напрямків розвитку туризму в постконфліктний період. Встановлено основні проблеми, що стримують розвиток туризму в регіоні. Серед основних завдань зазначено: підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери, збільшення зайнятості в туристичній сфері, підвищення привабливості та розвиток туристичного потенціалу Луганської області. Наведено рекомендації щодо необхідності збереження всіх туристичних ресурсів, особливо культурно-історичних. Обґрунтовано необхідність розроблення стратегічних напрямків розвитку туризму в регіоні. Запропоновано основні стратегічні заходи розвитку туризму на місцях: розвиток професійного мистецтва; культурні заходи; збереження нематеріальної культурної спадщини, підтримка та розвиток самодіяльної народної творчості; розвиток мережі закладів культури та дозвілля та закладів професійного мистецтва Луганської області; розвиток та збереження кадрового потенціалу працівників; підтримка додаткової освіти у цій галузі; організаційні заходи включають організацію та проведення обласного щорічного конкурсу професійної майстерності «Зірка туризму»; створення та розвиток інформаційного порталу «Туризм Луганщини».

Ключові слова: туризм, культура, стратегія, розвиток, постконфліктний період, соціально відповідальний туризм.

Liubitseva O.O., Zavarika H.M. STRATEGIC DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF TOURISM IN LUHANSK REGION IN THE POST-CONFLICT PERIOD

The actual need for social and geographical research of the region, including tourism, is determined. It is tourism that has an important social and geographical function of restoring peaceful life in the region, building a socially responsible society. Tourism should become a kind of mentor for social transformation, because when communicating with one another, people will never believe in the lies used in the information wars. The author presents a map of tourist resources of Lugansk region as of 2019, which will help solve the acute problem of lack of updated geographical and mapping information. The importance and practical importance of the development of strategic directions of tourism development in the region. This is due to the transformational changes that have taken place in the area in recent years, in particular the conflict and the restructuring of specialization. The author's vision of priority directions of tourism development in the post-conflict period is offered. The main problems hindering

the development of tourism in the region are identified. Among the main tasks it is specified: increase of competitiveness of the tourist sphere, increase of employment in the tourist sphere, increase of appeal and development of tourist potential of the Luhansk region. Recommendations on the need to preserve all tourist resources, especially cultural and historical ones, are given. The necessity of development of strategic directions of tourism development in the region is substantiated. The main strategic measures of tourism development in the field are proposed: the development of professional art; cultural events; the preservation of intangible cultural heritage, support and development of Amateur folk art; the development of a network of cultural and leisure institutions and institutions of professional art of the Luhansk region; the development and preservation of personnel potential of workers; support for additional education in the field; organizational measures include the organization and holding of the regional annual competition of professional skill "Star of tourism"; creation and development of the information portal "Tourism of Luhansk region".

Key words: tourism, culture, strategy, development, post-conflict period, socially responsible tourism.

Постановка проблеми. Проведений у попередніх роботах аналіз потенційних можливостей туристичної індустрії Луганській області дозволяє зробити висновок про те, що в регіоні є значний туристський потенціал. Також слід наголосити, що мова йде поки про підконтрольні українському уряду території. Відпрацювавши позитивний досвід стратегічних напрямків розвитку туризму на півночі, буде легше інтегрувати південні райони області. Разом з тим існує ряд проблем, характерних для сучасного стану сфери туризму.

Основними проблемами, що стримують розвиток туризму Луганської області, є:

- недостатньо розвинена туристична інфраструктура (недостатня кількість засобів розміщення туристського класу із сучасним рівнем комфорту, недостатня кількість підприємств громадського харчування, придорожнього сервісу (Зелені стоянки), об'єктів дозвілля та розваги на туристських маршрутах);
- недостатня кваліфікація кадрів в об'єктах розміщення і харчування, гідів та екскурсіводів;
- наявність конфлікту на території області;
- нерозвинена інфраструктура велосипедного туризму;
- необхідність реставрації об'єктів культурної спадщини;
- недостатня інформованість про Луганську область як туристського напрямку;
- відсутність широкої лінійки сформованих туристичних продуктів, що відповідають сучасним стандартам якості і запитам різних цільових аудиторій;
- недостатній рівень міжгалузевої координації та взаємодії під час вирішення питань розвитку туризму;
- відсутність системного підходу в роботі з розвитку туризму в органах місцевого самоврядування Луганської області;
- необхідність розвитку спеціалізованих видів туризму;

– необхідність створення інформаційно-туристичних центрів, що фінансуються з бюджетних коштів.

Мінімізувати негативний вплив перерахованих вище факторів можливо на основі комплексного підходу, що передбачає поєднання довгострокових заходів, спрямованих на розвиток туристичної інфраструктури, і середньо- і короткострокових заходів, орієнтованих на формування і просування різноманітних туристичних продуктів, що відображають потенційні туристичні можливості Луганської області.

З урахуванням викладеного можна зробити висновок про актуальність і обґрунтовану необхідність вирішення першочергових завдань із розвитку туризму в Луганській області, створення конкурентоспроможного ринку туристичних послуг та підвищення рівня і якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні на законодавчому рівні схвалено Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Це дало поштовх для розроблення регіональних стратегій розвитку туризму. Вагомий внесок у теорію досліджуваного питання зробили українські вчені В.Ф. Беседін, М.І. Долішній, О.О. Любіцева., О.В. Мальська, Л.В. Мазнік, О.М. Невелєв, В.І. Піла, А.В. Сидорова, О.С. Чмир, О.В. Шершньова, І.М. Школа, Е.В. Щепанський та інші. Так, О.В. Мальська розглядає стратегію розвитку туризму, яка повинна передбачати комплексний структурно-функціональний методичний підхід, який полягає в поєднанні різноманітних компонентів туристичної індустрії та її інфраструктури (Malski, 2001). О.В. Шершньова трактує стратегію розвитку туризму як розроблення загальної концепції розвитку цільових програм, для реалізації яких необхідний час і значні фінансові ресурси (Shershneva, 1999). А. Виноградарська

трактує стратегію розвитку туризму як специфічний управлінський план дій, спрямованих на досягнення встановлених цілей (Vineyard, 2000).

Але незважаючи на велику кількість робіт, у Луганської області на цей час відсутня стратегія розвитку туризму і тільки планується її розроблення, тому запропонована робота є дуже актуальною. Автор статті досліджувала проблему та наголошувала на стратегічних можливостях розвитку курортів у регіоні (Zavarika, 2015).

Постановка завдання. Метою дослідження є розроблення стратегічних напрямів розвитку туризму Луганської області в постконфліктний період. Для досягнення мети були поставлені та виконані такі завдання:

- проаналізовано проблеми, що стримують розвиток туризму регіону;
- сформульовано першочергові завдання для збільшення туристичного потоку;
- визначено основні стратегічні заходи розвитку туризму області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реінтеграція тимчасово окупованих територій Донбасу в український простір потребує вирішення на державному рівні актуальних сьогодні проблемних питань, що пов'язані з бюджетними ризиками, зумовленими окупацією українських територій, погіршенням якості надання державних послуг та банківського обслуговування населення, яке проживає на тимчасово окупованих територіях і територіях «сірої зони», недоліком інформативності населення, занепадом багатьох сфер життя, демографічними, соціальними, економічними проблемами, зниженням темпів розвитку туризму, тощо. У цьому сенсі слід згадати про мультиплікативний ефект туризму. Він проявляється у стимулюванні розвитку супутніх сфер економічної діяльності – транспорту, автомобільних доріг, зв'язку, торгівлі, виробництва сувенірної продукції та продукції народних промислів, сфери послуг, громадського харчування, сільського господарства. Задовольняючи потреби екскурсантів і туристів, туристична індустрія є джерелом надходження коштів до бюджетів усіх рівнів. Туризм виконує важливу роль в комплексному вирішенні соціальних проблем, забезпечуючи зайнятість і підвищення якості життя населення. Впровадження в життя ідей соціально відповідального туризму також сприятиме прискоренню реінтеграції наших територій.

Одною із проблем розвитку туризму є відсутність географічної, статистичної, картографічної інформації, тому на основі проведеного дослідження, аналізу анкетних даних уперше за конфліктний період було розроблено туристичну карту Луганської області станом на 2019 рік (рис. 1).

Це перша праця за передконфліктний та конфліктний період в області, а зазначена розробка є вагомим підґрунтям для подальших географічних досліджень регіону.

Легенда до карти міститься в табл. 1.

Розроблена карта демонструє, що Луганська область має всі необхідні умови для масштабного розвитку багатьох видів туризму, але почати потрібно з розроблення стратегічних напрямків.

Пріоритети державної політики у сфері туризму встановлені стратегічними документами і нормативними правовими актами. Головним є Розпорядження КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» (On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026, 2017).

Основними пріоритетами у сфері туризму є: забезпечення інноваційного розвитку галузі туризму, розкриття і активізація туристського потенціалу, створення туристичних брендів, популяризація туристичної привабливості, популяризація територій і створення умов, в тому числі інфраструктурних для розвитку внутрішнього та в'їзного туризму.

Метою стратегії є збільшення туристичного потоку в Луганську область, розвиток в'їзного та внутрішнього туризму.

Досягнення мети буде забезпечено шляхом вирішення таких завдань: підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери; збільшення зайнятості в туристській сфері; підвищення привабливості та розвитку туристичного потенціалу Луганської області.

Для цього пропонуються такі заходи:

1. Сприяння створенню та розвитку об'єктів туристичної інфраструктури та створення туристично-рекреаційних кластерів у Луганській області.

2. Забезпечення умов реалізації стратегії, які полягають у:

– проведенні соціологічних опитувань, розробленні методичних рекомендацій, спрямованих на створення умов в Луганській області для розвитку туризму;

ТУРИСТИЧНА КАРТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Рис. 1. Туристична карта Луганської області

Джерело: розроблено автором

Таблиця 1

Легенда до туристичної карти Луганської області

Індекс	Назва об'єкта	ГОТЕЛІ	
1	2	3	
ТЕАТРИ		1	5 зірок
1	Палац культури «Хіміків»	2	Nika Hotel
2	Луганський академічний російський драматичний	3	Zigana
3	Обласний академічний український музично-драматичний	4	Антрацит
4	Северодонецький міський театр драми	5	Астра
5	Театр ляльок	6	Вікторія
ПАМ'ЯТНИКИ		7	Вікторія
1	267й Стрілецькій дивізії	8	Вітязь
2	Афганцям	9	Донбасс
3	Афганцям	10	Ініціал
4	Баба з хлібом	11	Красний Луч
5	Братська могила 1943 р	12	Кремінна
6	В. Далю	13	Ксанаду
7	Вічний вогонь	14	Лисичанськ
8	Воїнам-Афганцям	15	Луганськ
9	Воїнам-інтернаціоналістам	16	Металург
10	Воїнам-інтернаціоналістам	17	Мир
11	Воїнам АТО	18	Наталі
12	Г.Г. Капустіну	19	Перлина
13	Героям 2-ої Світової Війни: Танк Т-34-85	20	Радянська
14	Жертвам Голодомору 1932-33 років	21	Ріо
15	Жінка із м'ячем	22	Сіверський Донець
16	Загиблим воїнам 1941-1945 рр.	23	Слов'янська
17	Загиблим шахтарям	24	Спорт
18	Загиблим шахтарям	25	Сталь
19	Загиблим шахтарям	26	Тропіканка
20	Знак 200-річчю Донбасу	27	Турист
21	І.Я. Франку	28	Україна
22	Кондратію Булавіну	29	Центральний
23	Ліквідаторам Чорнобильської катастрофи	30	Центральний
24	М. Горькому	31	Ювілейний
25	Меморіал ліквідаторам аварії на ЧАЕС		
26	Місце страти Молодої Гвардії	МУЗЕЇ	
27	Могила Невідомого солдата	1	Авіаційно-технічний музей
28	Монумент Князю Ігорю	2	Краєзнавчий музей м. Білокуракиє
29	О.Г. Попугаєву	3	Краєзнавчий музей, Комишуваха
30	Обеліск	4	Краєзнавчий музей, м. Кремінна
31	Обеліск Перемоги	5	Краєзнавчий музей, м. Перевальськ
32	Орел	6	Краєзнавчий музей, м. Попасна
33	Пам'ятник захисникам Рубіжного	7	Лисичанський міський краєзнавчий музей
34	Пам'ятник ліквідаторам аварії на ЧАЕС	8	Луганський художній музей
35	Полковникові Гущенко І.В.	9	Меморіальний музей Б.Д. Грінченка
36	Працівнику Луганщини	10	Міський історичний музей Алчевська
37	Скульптура «Триумф Победы»	11	Міський музей м. Петровське
38	Скульптура «Переможці»	12	Міський музей Свердловська
39	Скульптура «Скорботна матір»	13	Музей історії м. Антрацит

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
40	Стелла Перемоги	14	Музей козацтва, с. Михайлівка
41	Т.Г. Шевченку	15	Музей Молодої гвардії
42	Т.Г. Шевченку	16	Музей Пархоменко. с. Макарів Яр
43	Танк Т-34	17	Народний музей історії об'єднання «Азот»
44	Тургенєву І.С.	18	Народний музей історії, м. Алчевськ
45	Фонтан	19	Новоайдарський районний краєзнавчий музей
46	Чоловік зі м'ячем		
47	Чорнобильцям		
48	Чорнобильцям		
49	Шахтар		
50	Шахтар		
51	Ю.О. Гагаріну		
ЦЕРКВИ			
1	Зал Царства Свідків Ієгови	23	Храм-каплиця Іоана Воїна
2	Покровська церква	24	Храм Архистратига Божия Михайла
3	Свято-Андріївський храм-каплиця	25	Храм блаженної Ксенії Петербургської
4	Свято-Володимирський храм	26	Храм в честь Гліба і Бориса
5	Свято-Володимирський кафедральний собор	27	Храм в честь ікони Божої Матері
6	Свято-Георгієвський храм	28	Храм Іверської ікони Божої Матері
7	Свято-Казанський храм	29	Храм Казанської Божої Матері
8	Свято-Катерининський храм	30	Храм Константина і Олени
9	Свято-Кирило-Мефодієвський храм	31	Храм преподобного Варлаама Хутинського
10	Свято-Миколаївський храм	32	Храм Святителя Миколая Чудотворця смт. Черткове
11	Свято-Пантелеймоновський храм	33	Храм Святої Матрони Московської
12	Свято-Покровський храм	34	Церква Христа Спасителя
13	Свято-Різдво-Богородичний храм	35	Церква Олександра Невського
14	Свято-Сергієвський храм	36	Церква Архистратига Михаїла
15	Свято-Тихвинський храм	37	Церква Нестора Літописця
16	Свято-Успенський храм	38	Церква Різдва Христова
17	Свято-Хресто-Воздвиженський храм	39	Церква Святої Трійці
18	Свято-Христо-Різдвяний кафедральний собор	40	Церква Троїці Живоначальної
19	Свято Петро-Павловський храм	41	Церква Успіння Пресвятої Богородиці
20	Святосергієвський храм	42	Каплиця Георгія Переможця
21	Собор святої Єлизавети	43	Каплиця прп. Агапіта
22	Успенський Храм	44	Каплиця Св. Миколая Чудотворця

Джерело: розроблено автором

– формуванні єдиної інформаційної бази статистичних даних про сферу туризму Луганської області;

– організації і проведенні навчальних заходів для фахівців у сфері туризму та екскурсоводів.

3. Формування комфортного туристського середовища на території Луганської області, яке передбачає:

– забезпечення діяльності державної бюджетної установи Луганської області «Інформаційно-туристичний центр»;

– впровадження системи туристичної навігації;

– державну підтримку проектів некомерційних організацій, спрямованих на формування комфортного туристичного середовища на території Луганської області (субсидія).

Необхідно розробити порядок визначення обсягу та надання з обласного бюджету Луганської області субсидій некомерційним організаціям, які не є державними установами, на реалізацію проектів, спрямованих на формування комфортного туристичного середовища на території Луганської області.

4. Просування туристського потенціалу Луганської області на внутрішньому ринку передбачає:

- розроблення і виготовлення інформаційних матеріалів про туристський потенціал Луганської області з використанням туристського бренду Луганської області (виготовлення друкованих матеріалів: карт, буклетів, довідників, путівників тощо), в тому числі на іноземних мовах;

- розроблення і виготовлення презентаційних матеріалів та сувенірної продукції з використанням туристського бренду Луганської області для вручення учасникам і гостям заходів, що проводяться на території Луганської області, України та за кордоном, у тому числі на іноземних мовах;

- просування туристичного потенціалу Луганської області в засобах масової інформації (в електронних і друкованих ЗМІ, в тому числі в газетах і журналах, і т. і.);

- проведення конгресно-виставкових заходів, організація участі представників сфери туризму Луганської області в конгресно-виставкових заходах, що проводяться за межами області;

- розміщення інформації про туристський потенціал Луганській області і великих подієвих заходів, що проводяться на території області, на конструкціях зовнішньої реклами та транспорті на внутрішньому туристичному ринку;

- проведення інфотурів і прес-турів, що просувають туристський потенціал Луганської області для представників туристичної індустрії Луганської області;

- просування туристичного потенціалу Луганської області в інформаційно-телекомунікаційній мережі «Інтернет»; упровадження мультимедійних технологій; наповнення офіційного туристичного порталу контентом; розвиток офіційного туристичного порталу Луганській області в інформаційно-телекомунікаційній мережі «Інтернет» – розширення поданої інформації на інформаційному ресурсі, створення версій сайту на іноземних мовах;

- проведення подієвих і спеціалізованих заходів із просування туристичного потенціалу

Луганської області, спрямованих на залучення туристів до області;

- реалізацію проекту туристично-екскурсійних поїздок для школярів і учнів Луганської області «Мій рідний край – Луганська область». Розробити порядок визначення обсягу та надання з обласного бюджету Луганської області субсидії некомерційним організаціям, які не є державними установами, на реалізацію проекту туристично-екскурсійних поїздок для школярів і учнів Луганської області «Мій рідний край – Луганська область».

У комплексному вирішенні соціальних проблем важливу роль відіграє туризм, забезпечуючи зайнятість і підвищення якості життя населення. Розвиток туризму сприяє стимулюванню супутніх сфер економічної діяльності – транспорту, зв'язку, торгівлі, виробництва сувенірної продукції та продукції народних промислів, сфери послуг, громадського харчування, сільського господарства, будівництва. Туристична індустрія є джерелом надходження коштів до бюджетів усіх рівнів. А для цього необхідне збереження всіх туристичних ресурсів, але слід окремо зупинитися на культурно-історичних.

Музейна діяльність – одна зі сфер культури, де в останні роки в Луганській області переважали негативні тенденції. Значна частина будівель і приміщень музеїв знаходиться в незадовільному стані. вимагає капітального ремонту або реставрації, у третини музеїв відсутні елементарні зручності (туалети, місця для відпочинку відвідувачів). Середній вік постійних експозицій музеїв становить 25 років, наслідком чого є їхнє старіння. При цьому експозиції більшості музеїв багато в чому однотипні, не мають специфічних особливостей, які б могли служити дієвим фактором тяжіння відвідувачів. Персонал музейних установ за останні два десятиліття сильно постарів (середній вік основного персоналу музеїв на кінець 2016 року – 50 років), тоді як нові кадри часто не мають необхідного досвіду і освіти. Слабо розвинені навички і технології з активного просування музейного продукту.

У сукупності зазначені проблеми – некомфортність перебування в ряді музеїв, низька привабливість експозицій, дефіцит компетенцій для організації успішної виставкової діяльності – свідчать про те, що сфера музейного обслуговування Луганській області має докорінно змінитися.

Основними пріоритетами державної політики у сфері реалізації стратегії є:

- збереження мережі музеїв, створення умов для їх розвитку, освоєння ними нових технологій культурної діяльності;

- посилення ролі музеїв у справі історичного і культурного просвітництва і виховання;

- використання цифрових комунікаційних технологій для забезпечення доступу громадян до культурних цінностей незалежно від місця проживання;

- систематизація, розширення і розвиток наявного досвіду використання об'єктів культурної спадщини, предметів музейного фонду, наукового та інформаційного потенціалу музеїв в освітньому процесі.

Досягнення поставленої мети забезпечується шляхом вирішення таких завдань: підвищення доступності музейних послуг, інформованість жителів Луганської області про діяльність музеїв; підвищення привабливості музеїв Луганської області для населення.

Таким чином, у середньостроковій перспективі зусилля Луганської області повинні бути спрямовані на розширення масштабів діяльності музеїв (у тому числі за допомогою використання інформаційних та інших сучасних технологій) з акцентом на жителя Луганської області.

Творчий потенціал обласних театрів зосереджений переважно в Северодонецьку, а на непідконтрольній частині території – в Луганську. При цьому в силу складнощів з організацією виїзних заходів і гастролей використання потенціалу обласних державних театрів залишається важким. В області існує дефіцит майданчиків для виступу запрошених колективів, у результаті чого вкрай обмеженими залишаються можливості жителів регіону для відвідування концертів класичної та сучасної музики.

Кінотеатри доступні тільки для міського жителя. Практично виведені із практики соціальні сеанси. Слабо використовується потенціал Луганської області для зйомок художнього і документального кіно. Хоча саме останнє буде

Рис. 2. Основні стратегічні напрямки розвитку туризму

Джерело: розроблено автором

сьогодні особливо актуальним. Парки культури та відпочинку організовані лише в деяких населених пунктах області. Нижче встановлених нормативів знаходиться забезпеченість установами культурно-дозвіллекого типу.

Потенціал культурно-дозвіллеких закладів стримується незадовільним станом будівель і приміщень, зношеністю інвентарю, недостатнім професіоналізмом працівників, дефіцитом можливостей для участі в обласних оглядах, конкурсах, фестивалях. У перспективі це може призвести до зниження привабливості культурно-дозвіллеких закладів для жителя Луганської області і, як наслідок, до їх заміщення стихійними формами дозвілля. Особливо це актуально для розвитку молоді, яка, на жаль, сьогодні проводить вільний час не завжди з користю для себе.

Без активної участі держави, зміщення пріоритетів на рівні органів місцевого самоврядування можна прогнозувати поступальне погіршення стану справ у більшості розглянутих напрямків. Винятком можуть стати лише комерційний потенціал сфери кінопоказу, а також культурно-масові заходи, основна частина яких проводиться на рівні Луганської області. Подібні тенденції створюють ризики для сталого соціально-економічного розвитку регіону, в якому якість «середовища проживання» не тільки є важливою характеристикою якості життя населення, а й виступає фактором залучення і утримання на території Луганської області висококваліфікованих трудових ресурсів.

Крім того, необхідністю є проектування і будівництво обласного багатофункціонального культурного центру. Захід має багатозначне значення, з одного боку, створюючи постійний репетиційний і сценічний майданчик в області, з іншого боку – забезпечуючи можливість проведення масштабних обласних заходів (фестивалів, конференцій, форумів і т.і.) безпосередньо на території області. Підсумовуючи, всі основні напрямки стратегії можна представити у вигляді рис. 2.

Висновки із проведеного дослідження. Представлені в дослідженні пропозиції сприяли розробленню стратегічних напрямків розвитку туризму на прикладі Луганської області. Серед основних пріоритетів зазначено такі: інноваційний розвиток постконфліктної території, активізація туристського потенціалу, створення туристичних брендів, популяризація туристичної привабливості, створення

умов для розвитку внутрішнього туризму. Досягнення поставлених завдань можливо за умов здійснення модернізації туристичної сфери в напрямку конкурентоспроможності, збільшення фінансування, покращення якості надання туристичних послуг. У рамках представленої стратегії визначено головні стратегічні заходи розвитку туризму на постконфліктній території. Зазначений набір буде корисним під час перспективного стратегічного планування постконфліктного розвитку території.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борушак, М. (2006). Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів. Львів : ІРД НАН України. [Borosak, M. (2006). Problems of formation of strategy of development of tourist regions. HP : IRD NAS (In Ukrainian)].
2. Виноградарська, А. (2000). Розвиток управлінського туристичного бізнесу. *Економіка. Фінанси. Право* [Vineyard, A. (2000). Development of management tourism business. *Economics. Finance. Right* (In Ukrainian)].
3. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850 – IV (2005). *Відомості Верховної Ради України* [Law of Ukraine “On stimulating the development of regions” No. 2850-IV (2005). *Vidomosti Verkhovna Rada of Ukraine* (In Ukrainian)].
4. Заваріка, Г.М. (2015). Стратегічні напрями розвитку курортів на Луганщині. *Міжнародний науковий журнал “Science Rise”* [Zavarika, G.M. (2015). Strategic directions of development of resorts in the Luhansk region. *International scientific journal “Science Rise”* (In Ukrainian)].
5. Інформація про хід виконання Програми розвитку туризму в Кременському районі на 2017–2018 роки за II півріччя 2018 року. (2018). Електронний ресурс. URL : <http://krem.loga.gov.ua/content/turizm> [Information on the implementation Of the program of tourism development in the Kremen district for 2017-2018 for the II half of 2018. (2018). Electronic resource. Access mode : <http://krem.loga.gov.ua/content/turizm> (In Ukrainian)] (дата звернення: 15.07.2019).
6. Мальська, О.В. (2001). Туризм в Україні має перспективи. *Урядовий кур’єр* [Malski, O.V. (2001). Tourism in Ukraine has prospects. *Uryadovy courier* (In Ukrainian)].
7. Мезенцев, К.В. (2005). Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». [Mezentsev, K.V. (2005). Socio-geographical forecasting of regional development. K. : Publishing and printing center “Kyiv University” (In Ukrainian)].
8. Методологія планування регіонального розвитку в Україні. Інструмент для розробки стратегії регіонального розвитку і планів їх реалізації. (2016). URL : <http://green.ucci.org.ua/wp-content/>

uploads/2016/11/1_METODOLOG_YA_PLANUVANNYA_REG_ONALNOGO_ROZVYTKU.pdf [Methodology of regional development planning in Ukraine. A tool for developing regional development strategies and plans for their implementation. (2016). URL : http://green.ucci.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/1_METODOLOG_YA_PLANUVANNYA_REG_ONALNOGO_ROZVYTKU.pdf (In Ukrainian)] (дата звернення: 15.07.2019).

9. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, (2017). URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501> [On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026, (2017). URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249826501> (In Ukrainian)] (дата звернення: 15.07.2019).

10. Про Програму розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2016–2020 роки, (2015). URL : <https://ips.ligazakon.net/document/view/ZA150220> [About the Program of development of tourism and resorts in the Transcarpathian region for 2016–2020 (2015). URL : <https://ips.ligazakon.net/document/view/ZA150220> (In Ukrainian)] (дата звернення: 15.07.2019).

11. Програма економічного і соціального розвитку Луганської області на 2018 рік. (2018). URL :

http://loga.gov.ua/oda/about/depart/economy/se_state/program [Program of economic and social development of Luhansk region for 2018. (2018). URL : http://loga.gov.ua/oda/about/depart/economy/se_state/program (In Ukrainian)] (дата звернення: 15.07.2019).

12. Стратегія розвитку Луганської області до 2020 р. (2016). Северодонецьк : Луганська обласна державна адміністрація, Луганська обласна військово-цивільна адміністрація. [Development strategy of Luhansk region until 2020. (2016). Severodonetsk : Luhansk regional state administration, Luhansk regional military-civil administration (In Ukrainian)].

13. Точонов, І.В. (2017). Напрями стратегічного планування розвитку територій Донецької області. *Вісник економічної науки України*. [Tochonov, I.V. (2017). Directions of strategic planning of development of territories of Donetsk region. *Bulletin of economic science of Ukraine* (In Ukrainian)].

14. Шершньова, О.В. (1999). Стратегічне управління. Київ : КНЕУ [Shershneva, O.V. (1999). Strategic management. K. : KNEU (In Ukrainian)].

Стаття надійшла до редакції 24.05.2019

The article was submitted for publication on 24.05.2019